A humanitárius segélyezés elmélete és gyakorlata
- workshop -

Politikaelméleti érvek és ellenérvek a humanitárius intervenció, illetve segélyezés kapcsán

Budapesti Corvinus Egyetem
2009. március 5.

Paragi Beáta, egyetemi tanársegéd
beata.paragi@uni-corvinus.hu

CORVINUS UNIVERSITY of BUDAPEST

Értelmezési lehetőségek

Nemzetközi kapcsolatok

- Realista iskolák: állam önérdekkövető (a humanitárius intervenciót semmi nem legitimálja)
- liberális, pluralista iskolák: az államoknak nemcsak joga, de morális kötelessége is fellépni azok érdekében, akik (jogainak) védelmét saját államuk nem biztosítja

Nemzetközi jog

- háborúhoz való jog (ius ad bellum) tilalma
- háborúban alkalmazandó jog (ius in bello) – nemzetközi humanitárius jog
- beavatkozási alap lehet:
  - Nemzetközi béke és biztonság helyreállítása
  - emberi jogok; polgári és politikai jogok

Mit biztosít és véd a nemzetközi jog?

(1) Államokat és a köztük lévő nemzetközi békét és biztonságot.

Az ENSZ Alapokmány 2. cikk, 4. bekezdésének értelmében az államoknak tartózkodniuk kell „*más állam területi épsége vagy politikai függetlensége ellen irányuló vagy az Egyesült Nemzetek céljaival össze nem férő bármely más módon megnyilvánuló erőszakkal való fenyegetéstől vagy erőszak alkalmazásától*.”

Az államközi kapcsolatokban egyetlen törvényes állapot létezik, a béke állapota. Két kivétel:

- önvédelemhez való jog (51. cikk)
- kollektív kényszer alkalmazása (VII. fejezet)

A nemzetközi jog alanyai államok. Állampolgáraik felé az államoknak van kötelezettségük.

(2) Emberi jogok(at)

- Az emberi jogok valamely állam lakosságát megillető jogok összességét ölelik fel.
- Gyökere: XVII-XVIII. Század; 1789: *Az Ember és polgár jogairól szóló nyilatkozat*
- Hadviselés humanizálása
- Az emberi jogok katalógusának kialakulása (1948; 1966)

- de: a nemzetközi jog csak közvetetten képes az állampolgárok jogainak védelmére.

Az emberi jogok csoportosítása

Abszolút jogok	Szükségállapot idején korlátozható jogok	Egyéb korlátozható jogok	Fokozatosan megvalósítandó jogok
▪ Élethez való jog ▪ Kínzásnak, kegyetlen, embertelen, megalázó elbánásnak, stb. szabad hozzájárulás nélkül való alávetés tilalma ▪ A büntetőtörvények visszamenőleges hatályának tilalma ▪ Jogképesség ▪ Gondolat-,vallás- és lelkiismereti szabadság	▪ Kényszermunka tilalma ▪ Magánélet védelme ▪ Család védelme ▪ Gyerekek jogai ▪ Törvény előtti egyenlőség ▪ Kisebbségek védelme	▪ Személyes szabadság ▪ Mozgásszabadság ▪ Bírósági tárgyalás nyilvánosságának elve ▪ Gondolat-, vallás- és lelkiismereti szabadság kinyilvánítása ▪ Véleménynyilvánítás joga ▪ Gyülekezési jog ▪ Egyesülési jog ▪ Politikai jogok	▪ Munkához és megfelelő munkafeltételekhez való jog ▪ Szociális biztonsághoz való jog ▪ Megfelelő életszínvonal biztosítása ▪ Egészséghez való jog ▪ Kultúrához (oktatáshoz való jog)

Bokorné 2000: 198-208

A humanitárius intervenció szükségességével és jogosságával szembeni érvek

- az államok sosem avatkoznak be csupán humanitárius megfontolásokból
- az államok nem kockáztathatják saját állampolgáraik (haderejük: katonáik) életét mások államok (állampolgárai) kedvéért
- csupán humanitárius indokoltságra hivatkozva nem lehet az erőszak-alkalmazás ENSZ Alapokmányban – 2. (4) cikk – rögzített tilalmát semmibe venni (a humanitárius érvekkel való visszaélés veszélye miatt)
- Szelektivitás problematikája (mennyit ér egy emberélet Koszovóban, mennyit Kelet-Timorban vagy Darfourban?)
- A tekintetben az államok között nincs egyetértés, hogy milyen morális érvek mentén kell dönteni a humanitárius intervenció mellett

(Wheeler – Bellamy 2005: 558-560)

A szolidaritást hangsúlyozó, humanitárius intervenció melletti érvek

- emberi jogok védelme
- szokásjog – ha egyszer megtörtént, másodszor nem lehet mire hivatkozva kimaradni
- Az erőszak-alkalmazás jogtalansága csak másodlagos érv olyan körülmények között, amikor csupán intervencióval akadályzoható meg egy nagyobb katasztrófa

(Wheeler – Bellamy 2005: 558-560)

A humanitárius intervenciók motivációi és következményei

Wheeler – Bellamy 2005: 566	Humanitárius indokok és érvek	Nem-humanitárius indokok és érvek
Humanitárius (pozitív) következmények	Az Öböl-háborút követően az iraki kurdok védelmében történt beavatkozás (Észak-Irak, 1991. augusztus)	Vietnam beavatkozása Kambodzsában a Pol Pot rezsim megdöntése céljából (1978. december) vagy Tanzánia beavatkozása Idi Amin ugandai diktátor megdöntése céljából
nem-humanitárius (negatív) következmények	Az ENSZ sikertelen szomáliai beavatkozása (1993-1995)	A Szovjetunió afganisztáni intervenciója (1979-85)

Legalitás és legitimitás

- Erőszak-alkalmazás: kizárólag a nemzetközi béke, biztonság és stabilitás megsértése (pontosabban: annak megállapítása) esetén az ENSZ Alapokmány VII. fejezete (42. cikk) alapján csak BT felhatalmazással; nem sok példa
  - koreai háború (nem humanitárius érvek);
  - Kuvait iraki lerohanását követő Öböl-háború (nem humanitárius érvek)
  - Szomália, UNSC Res 794 (vannak humanitárius érvek)
- Nem a VII-es fejezet alapján
  - 1991. augusztusában UNSC Res 688 – az iraki kurdok védelmében (menekült-krízis)

- BT-felhatalmazás nélkül
  - Szerbia NATO-bombázása a Koszovó területéről való kivonulás érdekében és a koszovói albánok védelmében

→ **az 1990-es évekre elfogadott nemzetközi normává válik, hogy népirtás és tömeggyilkosság (veszélye) esetén az erő-alkalmazással járó (fegyveres) humanitárius intervenció legális és legitim.** (pl. Ruandában, 1994-ben egyetlen ENSZ BT-tag sem hivatkozott az állam szuverenitására)

The Responsibility to Protect (2001)

International Commission on Intervention and State Sovereignty

A jelentés főbb megállapításai:

- valamely állam állampolgárainak védelme az állam elsődleges felelőssége;
- amennyiben valamely állam képtelen vagy nem hajlandó e felelősséget gyakorolni, ha terrorizálja állampolgárait, akkor „a be nem avatkozás [nemzetközi jogi] elvét alá kell rendelni a nemzetközi felelősségből következő vételelemnek;”
- a nemzetközi felelősség kiterjed nemcsak a reagálásra, de a megelőzésre, illetve a bukott államok újjáépítésére is

Ennek alapján az utóbbi években a vita nem akörül alakul, hogy van-e az államoknak joga beavatkozni valamely más állam területén azok lakossága védelme érdekében, hanem, hogy mikor, milyen körülmények között manifesztálódik felelősségük.

A védelem (védelmezés) felelőssége II.

Melyek a katonai intervenció elvei?

„Igazságos ügy" mércéje (Just Case Threshold)

- emberéletben (mérhető) bekövetkező nagyarányú veszteség, vagyis l*arge scale loss of life, actual or apprehended, with genocidal intent or not, which is the product either of deliberate state action, or state neglect or inability to act, or a failed state situation*
- nagyarányú etnikai tisztogatás: *large scale "ethnic cleansing," actual or apprehended, whether carried out by killing, forced expulsion, acts of terror or rape*

Vagyis:

- those actions defined by the framework of the 1948 Genocide Convention that involve large scale threatened or actual loss of life;
- **the threat or occurrence of large scale loss of life, whether the product of genocidal intent or not, and whether or not involving state action**;
- different manifestations of "ethnic cleansing," including the systematic killing of members of a particular group in order to diminish or eliminate their presence in a particular area; the systematic physical removal of members of a particular group from a particular geographical area; acts of terror designed to force people to flee; and the systematic rape for political purposes of women of a particular group (either as another form of terrorism, or as a means of changing the ethnic composition of that group);
- those crimes against humanity and violations of the laws of war, as defined in the Geneva Conventions and Additional Protocols and elsewhere, which involve large scale killing or ethnic cleansing;
- **situations of state collapse and the resultant exposure of the population to mass starvation and/or civil war**; and
- overwhelming **natural or environmental catastrophes**, where the state concerned is either unwilling or unable to cope, or call for assistance, and significant loss of life is occurring or threatened

A védelem felelőssége II., folyt.

Előzetes elvek

- Helyes szándék (right intention): „*The primary purpose of the intervention must be to **halt or avert human suffering***.”
- Utolsó eszköz/lehetőség (last resort): „*Every diplomatic and non-military avenue for the prevention or peaceful resolution of the humanitarian crisis must have been explored. The responsibility to react — with military coercion — can **only be justified when the responsibility to prevent has been fully discharged***”
- Arányos eszközök (proportional means): „*The scale, duration and intensity of the planned military intervention should be the minimum necessary to secure the humanitarian objective in question. **The means have to be commensurate with the ends**, and in line with the magnitude of the original provocation.”*
- Ésszerű kilátások (proportional prospects): „*military action can only be justified if it stands a reasonable chance of success, that is, halting or averting the atrocities or suffering that triggered the intervention in the first place. **Military intervention is not justified if** actual protection cannot be achieved, or if **the consequences of embarking upon the intervention are likely to be worse than if there is no action at all***.”

A beavatkozásról dönteni jogosult hatóság:

egyértelműen az ENSZ BT

Források

Bokorné Szegő Hanna (2000): Nemzetközi jog. Budapest: Aula

Demjaha, Agon (2000): „Reinforcing a Humanitarian Mandate: The Time of Absolute Sovereignty Has Passed" *UN Chronicle*, no. 2 (2000): 12.

Holzgrefe, J. F. – Keohane, R. (2002): *Humanitarian Intervention: Ethical, Legal and Political Dilemmas*. Cambridge: Cambridge University Press

International Commission on Intervention and State Sovereignty (2000): *The responsibility to protect*. http://www.iciss.ca/pdf/Commission-Report.pdf

Wheeler, Nicholas J. – Bellamy, Alex J. (2005): „Humanitarian intervention in world politics" in John Baylis – Steve Smith (eds): *The Globalization of World Politics*. NY, University of Oxford: Oxford University Press

Wheeler, Nicholas J. (2000): *Saving Strangers: Humanitarian Intervention in International Society*. NY, University of Oxford: Oxford University Press